ภาคผนวก

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แบ่งวัดออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. **วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา**

วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ อาราม ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่ง พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เป็นวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์เพื่อประโยชน์ทางพระวินัย โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้วพร้อมที่จะใช้เป็นสถานที่กระทำสังฆกรรมตามพระวินัยได้ จัดเป็นวัดที่สมบูรณ์ทั้งทางกฎหมายและทางพระวินัย

2. **สำนักสงฆ์**

สำนักสงฆ์ ได้แก่ วัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งวัดแล้ว รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาติให้สร้างขึ้น ตามมาตรา 6 ใน พ.ร.บ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ด้วย และยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แต่สามารถใช้เป็นสถานที่สำหรับพระสงฆ์ได้ ฐานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลโดยสมบูรณ์แล้ว ส่วนฐานะทางพระวินัยยังไม่พร้อมที่จะใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมตามพระวินัย เพราะยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

ประเภทของวัด แบ่งตามฐานะ เป็น 3 ประเภท คือ

1. **พระอารามหลวง**

พระอารามหลวง ได้แก่ วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างและปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ที่ต่ำศักดิ์ลงมา หรือแก่วัดเอง บางวัดอาจเป็นพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชบริพารผู้ใหญ่ทรงสร้างขึ้น หรือโปรดให้ปฏิสังขรณ์และสร้างขึ้นแล้วน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์ และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย

ชั้นแห่งพระอารามหลวง แบ่งตามลำดับและความสำคัญออกเป็น 3 ชั้น คือ

1.1 ชั้นเอก ได้แก่ วัดที่มีเจดียสถานสำคัญ วัดที่มีการบรรจุพระบรมอัฐิ หรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง 3 ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหาร และ วรมหาวิหาร

1.2 ชั้นโท ได้แก่ วัดที่มี เจดียสถานสำคัญหรือวัดที่มีเกียรติ 4 ชนิด คือ ราชวรมหาวิหาร ราชวรวิหารวรมหาวิหาร และวรวิหาร

1.3 ชั้นตรี ได้แก่ วัดที่มีเกียรติ วัดประจำหัวเมืองหรือวัดสามัญ มี 3 ชนิด คือ ราชวรวิหาร วรวิหาร และสามัญ

ชนิดและขนาดแห่งพระอารามหลวง

1. ราชวรวิหาร ได้แก่ พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ส่วนพระองค์

2. วรวิหาร ได้แก่ พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ พระราชทานเป็นเกียรติยศแก่ผู้ต่ำศักดิ์ลงมา หรือแก่วัดเอง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างหรือปฏิสังขรณ์ และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง ควรยกเป็นวัดที่มีเกียรติ

3. ราชวรมหาวิหาร ได้แก่ พระอารามหลวงชนิดราชวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่โต และมีของก่อสร้างใหญ่โต

4. วรมหาวิหาร พระอารามหลวงชนิดวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่โต และมีของก่อสร้างใหญ่โต

5. สามัญ ได้แก่ พระอารามหลวงที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าว

2. **วัดราษฎร์**

วัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนสร้างหรือ ปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและประกาศตั้งวัดโดยถูกต้องตามกฎหมาย และช่วยกันทำนุบำรุงสืบต่อมา หมายถึงวัดทั้งชนิดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์ที่มิได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง

3. **วัดร้าง**

วัดร้าง ได้แก่ วัดที่ไม่มีภิกษุพำนักอยู่อาศัยประจำซึ่งทางราชการจะขึ้นทะเบียนเป็นวัดร้างไว้ โดยสภาพยังเป็นนิติบุคคลอยู่ เพราะมีโอกาสที่จะเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ได้อีก โดยดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการยกวัดร้างให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์ พ.ศ. 2514 (ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร, 2525, น. 1-2)

ลักษณะของพระอารามหลวง

วัดที่ประกอบด้วยลักษณะที่กำหนดไว้ตามระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยการขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง พ.ศ. 2518 จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1. เป็นวัดที่มีหลักฐานเสนาสนะมั่นคงถาวร คือ มีที่ดินตั้งวัด อุโบสถ ศาลาการเปรียญ และกุฏิ เป็นหลักฐานถาวร

2. มีการปกครองเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยการบริหารและการปกครองทั้งหมดขึ้นตรงต่อเจ้าอาวาสซึ่งจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลด้านการศึกษาภายในวัด และพระภิกษุ สามเณร ดูแลพัฒนาวัด โดยกฎของวัดให้เป็นไปตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ รวมทั้งกฎของมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันมีสมณะศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร (อย่างน้อย) มีการศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือบาลี

3. เป็นวัดที่มีการพัฒนาและมีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน

4. มีพระสงฆ์จำพรรษาตั้งแต่ 20 รูปขึ้นไปติดต่อกันเป็นเวลามากกว่า 5 ปี

5. เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคมและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว (ราชบัณฑิตยสภา, 2546, น. 15)

การศึกษาของแม่ชี

การศึกษาของแม่ชีคล้ายกับสงฆ์ มี 2 อย่าง คือ

1. การศึกษาทางธรรม คือ วิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อ ป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดเพี้ยนไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎกเดิม ผู้ดำเนินการจัดการศึกษาก็คือคณะสงฆ์ แม่ชีจำเป็นต้องศึกษาพระธรรมตามหลักสูตรของสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนกธรรมศึกษาซึ่งเปรียบเสมือนการศึกษาภาคบังคับ เพราะเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งของนักบวช เรียกว่า ปริยัติธรรม แบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ แผนกธรรมศึกษา แผนกบาลีศึกษา แผนกพระอภิธรรมศึกษา

2. การศึกษาทางโลก คือการศึกษาที่ดำเนินการจัดการโดยหน่วยงานของรัฐ คณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์และองค์กรเอกชนต่าง ๆ เรียกว่า ปริยัติสามัญ มี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2543, น. 5) เพื่อให้โอกาสแม่ชี ได้มีช่องทางศึกษาในขั้นสูงขึ้น เพราะแม่ชีส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาไม่สูงนัก และที่สำคัญคือ ขาดความต่อเนื่องทางการศึกษา ดังนั้น การศึกษาในระบบเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทางวิชาการให้ทันสมัย รู้จักการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม ส่วนการศึกษานอกระบบ เพื่อเปิดโอกาสให้กับสตรีและแม่ชีที่ด้อยโอกาส ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยจะช่วยให้แม่ชีมีความพร้อมเฉพาะด้าน เพื่อสามารถทำงานพัฒนาสังคมโดยตรง แต่ในปัจจุบันนี้ แม่ชีจำนวนน้อยมากที่จะสามารถเรียนรู้ธรรมขั้นสูง ทั้งนี้เพราะแม่ชีส่วนใหญ่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนด้วยตนเอง ทำให้โอกาสศึกษาขั้นสูงมีข้อจำกัดเนื่องจากการขาดแคลนเงินทุน (สิทธิศักดิ์ การรัมย์, 2547, น. 33-34)

วัดธรรมกายมอบรางวัลบาลี

วัดพระธรรมกายได้จัดพิธีมอบโล่เกียรติยศ ระดับสำนักเรียน และระดับคณะจังหวัด ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. **รางวัลสำหรับสำนักเรียนคณะเขตวัดในกทม. และโรงเรียนปริยัติธรรมบาลีประจำจังหวัด**

รางวัลที่ 1 มอบพัดอาทิจจมยุรวีชนี และเงิน 300,000 บาทที่มียอดผู้สอบผ่านตั้งแต่ 100 รูปขึ้นไปและมีเปอร์เซ็นต์การสอบมากเป็นอันดับ 1 ครอบครอง 1 ปีและจะหมุนเวียนมอบให้กับสำนักเรียนที่สอบได้ที่ 1ในปีนั้น ๆ ทุกปี

รางวัลที่ 2 มอบเงินรางวัล 200,000 บาทที่มียอดผู้สอบผ่านตั้งแต่ 100 รูปขึ้นไปและมีเปอร์เซ็นต์การสอบมากเป็นอันดับ 2

รางวัลที่ 3 มอบเงินรางวัล 100,000 บาทที่มียอดผู้สอบผ่านตั้งแต่ 100 รูปขึ้นไปและมีเปอร์เซ็นต์การสอบมากเป็นอันดับ 3และรางวัลชมเชยอีก 5 รางวัล ๆ ละ 20,000 บาทให้แก่สำนักเรียนที่มียอดนักเรียนสอบสูง 5 อันดับ ซึ่งนอกเหนือจากสำนักเรียนที่ได้อันดับ 1-3 โดยไม่เอาเปอร์เซ็นต์เป็นเครื่องตัดสิน

ร.ร.พระปริยัติธรรมวัดจองคำ จ.ลำปาง เป็นสำนักเรียนแรกที่ได้รับอาทิจจมยุรวีชนี โดยมียอดนักเรียนสอบได้ 116 รูป คิดเป็น 85.93 เปอร์เซ็นต์ รางวัลชมเชย 5 รางวัล ได้แก่ วัดโมลีโลกยาราม วัดปากน้ำภาษีเจริญ วัดสามพระยา วัดคลองโพธิ์ (จ.อุตรดิตถ์) วัดหาดใหญ่สิตาราม (จ.สงขลา)

2. **รางวัลสำหรับสำนักเรียนคณะจังหวัด** มี 3 รางวัล คือ

รางวัลที่ 1 มอบเงิน 150,000 บาทให้กับสำนักเรียนคณะจังหวัดที่มียอดนักเรียนสอบผ่านบาลีสนามหลวง ตั้งแต่ 150 รูปขึ้นไปและมีเปอร์เซ็นต์การสอบมากเป็นอันดับ 1 จากจำนวนนักเรียนที่ส่งสอบของสำนักเรียนนั้น ๆ

รางวัลที่ 2 มอบเงิน 100,000 บาทให้กับสำนักเรียนคณะจังหวัดที่มียอดนักเรียนสอบผ่านบาลีสนามหลวง ตั้งแต่ 100 รูปขึ้นไปและมีเปอร์เซ็นต์การสอบมากเป็นอันดับ 2

รางวัลที่ 3 มอบเงิน 50,000 บาทให้กับสำนักเรียนคณะจังหวัดที่มียอดนักเรียนสอบผ่านบาลีสนามหลวง ตั้งแต่ 150 รูปขึ้นไปและมีเปอร์เซ็นต์การสอบมากเป็นอันดับ 3 โล่เกียรติยศ ระดับสำนักเรียน ได้แก่ สำนักเรียนคณะจังหวัดฉะเชิงเทราและสำนักเรียนคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (วารสารกัลยาณมิตรฉบับสังฆาธิการ, 2547, น. 48-49)

ความเป็นมาของบาลีศึกษา

ปัจจุบันนี้ผู้เรียนบาลีมี 2 กลุ่มคือภิกษุสามเณรและผู้ที่มิใช่ภิกษุสามเณร ซึ่งประกอบด้วยแม่ชี อุบาสิกาและบุคคลธรรมดา สมัยก่อนแม่ชีไม่ได้รับอนุญาตให้เรียนบาลี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 สมเด็จพระสังฆราชวัดเบญจบพิตรดุสิตวนาราม ได้มีการประชุมกันระหว่างสงฆ์ไทยทั้ง 2 นิกาย คือ มหานิกายและธรรมยุต ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ โดยมีสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นประธานต่อจากสมเด็จพระสังฆราชซึ่งเสด็จมาทรงเป็นประธานในพิธีเปิดประชุมแล้วเสด็จกลับ การประชุมในครั้งนั้นที่ประชุมได้มีมติรับหลักการให้ผู้มิใช่ภิกษุสามเณรสอบบาลีได้ ที่ประชุมกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยฝ่ายบรรพชิต โดยมีสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ทรงเป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย และนายกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยได้อนุมัติให้มีการสอบบาลีศึกษา สำหรับผู้ไม่ใช่ภิกษุสามเณรโดยใช้หลักสูตรเหมือนการสอบเปรียญธรรมของคณะสงฆ์ใน พ.ศ. 2506 และให้เรียกว่า บาลีศึกษา ในเบื้องต้น การสอบบาลีศึกษา ตั้งต้นที่ชั้น ประโยค 3 (รวมหลักสูตรประโยค 1-2 และประโยค ป.ธ. 3 ของพระภิกษุมาเป็นการศึกษาชั้นแรกของบาลีศึกษา) จนถึงชั้นประโยค บ.ศ. 9 (แต่ในปัจจุบัน ได้ปรับให้เหมือนการศึกษาของพระภิกษุมากขึ้น คือ มีการสอบชั้นประโยค 1-2) โดยให้เป็นหน่วยงานด้านการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย เช่นเดียวกับ สภาการศึกษาฯ ดังกล่าวแล้ว แต่ในทางปฏิบัติจัดมอบให้เฉพาะผู้ที่เป็นแม่ชี สำหรับหญิงที่ไม่ใช่แม่ชี ไม่มีการมอบพัดเกียรติยศให้ในชั้น บ.ศ. 3 และ บ.ศ. 6 คงมอบให้เพียงในชั้น บ.ศ. 9 เพียงชั้นเดียว ปัจจุบันมีแม่ชีและอุบาสิกาจบการศึกษาชั้น บ.ศ. 9 แล้วจำนวน 26 ท่าน เป็นแม่ชี 23 รูป และอุบาสิกาที่มิใช่แม่ชี 3 ท่าน ในแต่ละปีมีผู้สมัครเข้าสอบไม่มากนัก สนามสอบจัดขึ้นเพียงแห่งเดียว ต่างจากการสอบบาลีสนามหลวงของพระภิกษุสามเณรที่มีสนามสอบหลายแห่งทั่วประเทศและทั่วภูมิภาค สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 เป็นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผู้จัดการสอบจนถึงปัจจุบัน เป็นผู้จัดสอบ ออกข้อสอบ ออกประกาศนียบัตร โดยใช้ตราของสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตลอดจนการมอบพัดเกียรติยศให้ในชั้นประโยค บ.ศ. 3 บ.ศ. 6 และ บ.ศ. 9 เหมือนของพระภิกษุ